

professional growth; competence; technique of beliefs and value preferences; figurative-virtual career trainings (autorespondence), interactive, game, person-projective, tectological.

Key words: *humanistic paradigm of education, pedagogical technologies, acmeological technologies, economic culture, future teachers of humanitarian specialties.*

УДК 378:35.077.1-051]:[316.77:005.336.2]:001.895

Олена Семеног

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-8697-8602

Олена Козлова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-1626-5188

Наталія Величко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-6271-9358

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/222-235

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

У статті охарактеризовано окремі аспекти формування комунікативної компетентності майбутнього документознавця засобами інноваційних технологій на засадах праксеологічного підходу. Акцентовано увагу на комунікативному компоненті професійної діяльності та професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства. Окреслено мотиваційно-афективний, комунікативно-інформаційний, комунікативно-когнітивний, поведінково-інтерактивний компоненти комунікативної компетентності майбутніх документознавців.

Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців в умовах університетської освіти представлено як багатовимірний поетапний процес якісних змін особистості, що відбувається шляхом використання інтерактивних технологій навчання (комунікативні тренінги, тренінг вербальної публічної комунікації, рольові і ділові ігри, вправи на розвиток навичок групової взаємодії у спілкуванні) на засадах праксеологічного підходу.

Ключові слова: *документознавець, комунікативна компетентність, комунікативний компонент, формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців, інновація, інтерактивна технологія, праксеологічний підхід, ділові ігри, тренінги.*

Постановка проблеми. Важливість ефективної документної діяльності інформаційних установ, інформаційно-аналітичних підрозділів, органів державного управління та ін. актуалізує, відповідно, і потребу

компетентних фахівців, здатних успішно здійснювати документаційне забезпечення управлінської діяльності. Невід'ємним складником професійної компетентності фахівців із документознавства є комунікативна компетентність, рівень володіння культурою професійного мовлення, комунікативної поведінки, що дозволяє здійснювати якісну комунікативну взаємодію, налагоджувати ділові й партнерські відносини.

Натомість педагогічне спостереження засвідчує недостатню увагу до засобів, методів формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства на засадах використання інтерактивних технологій навчання. Урахування ідей праксеологічного підходу сприяє успішному формуванню комунікативної компетентності майбутніх документознавців в умовах університетської освіти на засадах використання інтерактивних технологій навчання.

Аналіз актуальних досліджень. У наукових публікаціях дослідників зацентовано увагу на проблемах теорії і технологій організації документообігу (І. Антоненко, Н. Гончарова, Н. Кушнарєнко, Ю. Палєха та ін.); документознавчої професіології (О. Матвієнко, С. Мельник та ін.). Окремі аспекти формування культури діловодства розглянуто в наукових працях А. Головач, О. Загорецької, А. Коваль, С. Кулєшова, Н. Костинської, О. Любашенко, С. Шевчук та ін.

Феномен комунікативної компетентності вивчали Н. Волкова, К. Касярум, Л. Савєнкова та ін. Н. Назаренко (Назаренко, 2008) проаналізувала сутність, структуру комунікативної компетентності майбутніх документознавців, обґрунтувала авторську модель формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі навчання гуманітарних дисциплін (іноземної мови, психології та культурології). О. Решетілова (Решетілова, 2016) обґрунтувала лінгводидактичні засади навчання майбутніх документознавців української професійної лексики, розробила методику навчання української професійної лексики майбутніх документознавців.

Водночас аналіз наукового доробку в означеному напрямі засвідчує: натеper недостатньо наукових студій, що відображають теоретичне обґрунтування й науково-методичне забезпечення формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства засобами інтерактивних технологій на засадах праксеологічного підходу.

Мета статті – охарактеризувати окремі аспекти формування комунікативної компетентності майбутнього документознавця засобами інноваційних технологій на засадах праксеологічного підходу.

Методи дослідження: аналіз довідникових джерел, теоретичний аналіз і узагальнення наукових джерел із проблеми дослідження; педагогічне спостереження, аналіз навчальних програм, досвід використання інтерактивних технологій на заняттях із дисципліни

«Українська мова за професійним спрямуванням» у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка; узагальнення й систематизація результатів.

Виклад основного матеріалу. Означимо передусім сутність поняття «документ». Як показує аналіз довідникових джерел, слово документ походить від латинського *documentum*, що означає взірець, посвідчення, доказ (Словник іншомовних слів, 2000, с. 386). Це основний вид ділової мови; засіб фіксації інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумової діяльності людини (Універсальний довідник-практикум з ділових паперів, 1998, с. 5). Найважливішою кваліфікаційною ознакою документа є його зміст, зокрема зафіксована в ньому інформація стосовно до предмета чи напрямку діяльності.

Документознавець, за характеристиками дослідників, – це фахівець, який займається реєстрацією та обліком документації (Слободяник, 2012, с. 26). Такий фахівець може працювати у виробничих і невиробничих сферах, на підприємствах різних галузей, в організаціях, установах усіх форм власності, комерційних структурах, пов'язаних із інформаційною діяльністю; у державних і відомчих архівах, музеях тощо, може займати посади референта в органах державного управління, керівника організаційного відділу, кадрової служби, загального відділу, менеджера з PR, HR та керування контентом, SMM-фахівцем, аналітика інформаційних систем, баз даних, фахівця зі стандартизації та управління якістю, інформаційними аналітиками.

До представників ставлять, зокрема, такі вимоги: вміння слухати й чути, чітко і ясно викладати свої думки, можливість об'єктивно оцінювати професійну ситуацію, витримку, здатність співвідносити свою поведінку з моральними нормами, позитивне ставлення і доброзичливість щодо людей. Йдеться про складники комунікативної компетентності, в основу якої покладено комунікацію. Слушно зауважує І. Юсупов (Юсупов, 1991), що ефективна комунікація ґрунтується на єдності позитивної установки на співбесідника, власне комунікації, яка полягає в обміні інформацією між суб'єктами, сприйманні й пізнанні партнерів зі спілкування, установлення взаєморозуміння, взаємодії партнерів зі спілкування, на здатності не лише слухати, а й чути одне одного, позитивній установці на співбесідника; розвитку уваги і пам'яті.

Поняття «комунікативна компетентність» мовознавці вживають на позначення грамотного використання мови Н. Хомський (Chomsky, 1965), а от у філософських дослідженнях комунікативну компетентність розглядають як компетентність у спілкуванні, що охоплює знання норм і правил спілкування, оволодіння його технологією, використання в повному обсязі комунікативного потенціалу особистості. Соціологи комунікативну компетентність розуміють як відповідний рівень засвоєння досвіду взаємодії з навколишніми (дет. див. Семеног, 2015). Достатньо глибоко цей

дискусійний феномен досліджують психологи. Феномен комунікативної компетентності вивчали також Н. Волкова, К. Касярум, Л. Савенкова та ін.

Питання формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін досліджувала Н. Назаренко (Назаренко, 2008). Авторка охарактеризувала комунікативну компетентність майбутнього документознавця як сукупність умотивованих знань, навичок і умінь, необхідних особистості для здійснення мовленнєвої діяльності в навчально-професійній сфері, а серед критеріїв діагностування рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх документознавців виділила володіння рідною та іноземною мовами; знання етикету, культури та психології спілкування; володіння вербальними та невербальними засобами спілкування з метою досягнення прогнозованого ефекту; ситуативну адаптованість; вживання засобів впливу на аудиторію; прийомів формування іміджу; ставлення до подій, фактів, явищ, оточуючих людей, дійсності, до самих себе; володіння власним емоційним станом) (Назаренко, 2008).

З урахуванням визначення дослідниці та вивчення наукових джерел щодо особливостей комунікативної компетентності (Семеног, 2018; Насіленко, 2015), професійної діяльності документознавців, специфіки комунікації документознавців (Назаренко, 2008; Решетілова, 2016) визначимо структуру комунікативної компетентності документознавців.

Акцентуємо увагу передусім на мотиваційно-афективному компоненті, який охоплює мотиви, розвинену емпатію, ціннісні орієнтації у здійсненні професійної комунікації на суб'єкт-суб'єктній, гуманістичній основі. Важливим є афективний складник. Афект (від гр. *a* – заперечна частка і *phasis* прояв; з лат. *afectus* – душевне хвилювання, пристрасть) дослідники характеризують як сильне, відносно короткочасне нервово-психічне порушення, емоційний стан, пов'язаний із різкою зміною важливих для суб'єкта життєвих обставин (Шапар, 2007, с. 34). Фахівець має володіти знаннями психології особистості, психології клієнта, знаннями конфліктології.

Комунікативно-інформаційний компонент охоплює мовно-комунікативні засоби культури професійного спілкування і слухання. Культуру професійного спілкування забезпечують мовно-комунікативні засоби. Цілком слушною є думка О. Решетілової (Решетілова, 2016) про те, що фахівцям із галузі документознавства необхідно дотримуватися акцентуаційних, фонетичних, орфоепічних, лексико-фразеологічних, словотвірних, графічних і орфографічних, граматичних, правописних, стилістичних і комунікативних норм, що сприймаються як «ідеал» і загальноприйнятий зразок. Комунікативні норми й норми літературної мови перебувають у взаємозалежності та взаємозв'язку, оскільки ефективна реалізація процесу професійного спілкування залежить від дотримання мовцями комунікативних якостей мовлення, зокрема багатства і правильності.

Акцентуємо увагу на потребі дотримуватися таких комунікативних вимог, як змістовність, точність, логічність, ясність, чистота (уміння відбирати, синтезувати мовні засоби), доречність (відповідність використовуваних мовних засобів умовам спілкування й визначеній комунікативній меті), доказовість, переконливість, аргументованість, стандартизованість (вибір клішованих мовних варіантів із певною метою). Культуру слухання характеризують як один із видів мовленнєвої діяльності, активний процес відбору звукових сигналів у комунікації (Бацевич, 2004, с. 338), сконцентрування уваги на іншій людині. Для активного слухання загалом характерне адекватне реагування на співрозмовника з метою зацікавлення предметом розмови, за необхідності – коректне уточнення, оцінювання почутого, легка критика й коректна підказка варіантів розв'язання проблеми; основна умова ефективності зворотного зв'язку, що ґрунтується на здатності слухати й чути, розуміти почуття та внутрішній світ співрозмовника.

Комунікативно-когнітивний компонент комунікативної компетентності відображає ступінь усвідомлення моральних цінностей документознавчої професії (професійний обов'язок, відповідальність, повага), логічного мислення, прагнення до засвоєння знань професійної термінології, психології особистості, професійного (вербального й невербального) спілкування, його стилів, бар'єрів, що виникають у процесі міжособистісного і професійного спілкування.

Поведінково-інтерактивний компонент комунікативної компетентності характеризує ступінь реалізації засвоєних цінностей, норм, знань у ситуаціях професійного спілкування, охоплює вміння й навички, що ґрунтуються на володінні комунікативною технікою (технікою спілкування), уміння вербальної (мовленнєво-комунікативні, риторичні, текстові, дискурсні) та невербальної (зовнішність, поза, манера говорити, жести, міміка, пантоміміка) взаємодії, рефлексію і корекцію професійного спілкування. Зокрема, важливими є вміння оптимально будувати своє мовлення; швидко, оперативно і правильно орієнтуватися в умовах спілкування, швидко знаходити комунікативні засоби, які відповідають творчій індивідуальності й ситуації спілкування; постійно відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні; володіти вміннями управляти власною поведінкою; розуміти, «читати» з обличчя; адекватно моделювати особистість, її психічний стан за зовнішніми ознаками. Л. Савенкова зосереджує увагу на вміннях будувати й реалізовувати план спілкування; соціальну перцепцію; завойовувати ініціативу, володіти професійно-педагогічною увагою і само презентацією (Савенкова, 2005).

До невербальних комунікативних умінь фахівці відносять уміння використовувати засоби невербальної комунікації (жести оцінки, впевненості, самоконтролю, заперечення, захисту, авторитарності, міміку, пози, погляд, дистанцію тощо; екстралінгвістичні (позамовні) засоби

(паузи, покашлювання, сміх), уміння володіти диханням, вправно користуватися силою голосу, індивідуальним тембром, оптимальним для певної ситуації спілкування темпоритмом (гармонійне поєднання інтралінгвістичних та екстралінгвістичних характеристик тощо), уміння наголошувати слова, речення, фрази; уміння слухати. Важлива також роль паузи: логічна пауза механічно формує такти, цілі фрази й саме цим допомагає виявити їх сенс; психологічна пауза дозволяє емоційно інтерпретувати текст, розкривати психологічне навантаження думки.

Вищим виявом комунікативної компетентності є комунікативна культура особистості, що охоплює в тому числі й культуру мовної дії, сприйняття комунікативних дій партнера зі спілкування і культуру емоцій. Це означає досконало володіти навичками здійснення конкретних комунікативних дій, зокрема вміти в ситуаціях ділового спілкування ставити перед собою комплексні цілі й осмислювати отримані результати; продумувати сценарії можливої поведінки людей у різних ситуаціях спілкування; будувати соціально орієнтоване й особистісно-орієнтоване спілкування з колегами, діловими партнерами, керівництвом; грамотно вести дискусію і діалог, дотримуватися етикету та моральних норм поведінки (Концепція професійного спрямування, 2017, с. 74–75).

Аналіз структури комунікативної компетентності дозволив уточнити сутність комунікативної компетентності майбутніх документознавців. Це інтегральна особистісна якісна характеристика, що поєднує ціннісні установки, комунікативні знання, уміння, навички, здібності, які забезпечують ефективну діалогову взаємодію в певному колі професійних ситуацій на основі вільного володіння вербальними й невербальними засобами документознавчої комунікації відповідно до морально-етичних норм. Формуванню комунікативної компетентності майбутніх документознавців в умовах університетської освіти сприяє використання інноваційних технологій навчання на засадах праксеологічного підходу.

Термін «інновація» (від лат. *in-* в, *povus* – новий, нововведення) – цілеспрямована зміна, яка викликає перехід системи із одного стану до іншого, діяльність, яка полягає у виборі мети інновації, постановці задач інновації, пошуку ідеї інновації, її обґрунтуванні та матеріалізації став активно використовуватися в перехідній економіці України як самостійно, так і для позначення низки родинних понять: «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «інноваційне вирішення», інноваційні технології (Інноваційний менеджмент в освіті, 2017, с. 14). Ознаками інноваційних технологій є перспективність, актуальність, ефективність, результативність, продуктивність. Ідеться загалом про праксеологічні категорії.

Праксеологія є трансдисциплінарною галуззю знань, інтегративною науковою галуззю; з-поміж визначень праксеології зупиняємося, зокрема, на такому: це наука, що досліджує норми, принципи, структуру й

закономірності організації ефективної діяльності (Зуев, 2008). Предметом праксеології є цілеспрямована і свідома дія як невід'ємний складник результативної, досконалої, продуктивної, або плідної (тобто досягати поставленої мети); правильної (тобто точної, адекватної, максимально наближеної до зразка-норми; «чистої», надійної) діяльності. Основне завдання – характеристика реальних людських можливостей, визначення об'єктивних і суб'єктивних дій, сприяння становленню ідеалів і цінностей особистості, оптимізація життєдіяльності й життєзабезпечення як в індивідуальному, так і суспільному контексті (Настенко, 2013).

У «Новому тлумачному словнику української мови» термін дія пояснено так: «робота, діяльність, здійснення чого-небудь; діяння, чин, акція, ділання. Сукупність вчинків кого-небудь. Вплив на кого, що-небудь» (Новий тлумачний словник української мови у трьох томах, 2008, с. 558). Польський дослідник Т. Котарбінський розглядав дію із праксеологічних позицій. У «Трактаті про гарну роботу» пише: «Діяти осмислено, на його думку, – означає усвідомлено змінювати дійсність; прагнути до певної мети в конкретних умовах за допомогою відповідних засобів, для того, щоб існуючі умови інтегрувалися в такі, що відповідають поставленим цілям; це вказує на те, що необхідно залучити в дійсність фактори, результатом яких є перехід від системи визначення початкових умов до системи визначення кінцевих цілей» (Котарбінський, 1963). Педагогічна дія є основою праксеології як галузі інноватики, що вивчає закономірності, форми, механізми та розробляє рекомендації щодо ефективності використання інновацій у педагогічній практиці (Кавалеров, 2012).

З урахуванням праксеологічного підходу формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців засобами інноваційних технологій розглядаємо як багатовимірний процес якісних змін психологічної сфери особистості, що відбувається поетапно, у процесі опанування, зокрема, навчальних дисциплін «Документознавство», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Культура фахової мови».

Проведений аналіз професійної діяльності майбутніх документознавців засвідчує, що особливе місце в її структурі займають комунікативні дії: спілкування (діалоги, бесіди, перемовини та ін.) з широким колом громадськості, державних, приватних підприємств. Це вимагає сформованих умінь привертати увагу до себе, слухати, формулювати запитання, «зчитувати» невербальні сигнали, здатності до творчості, постійного самоконтролю, психологічної стійкості. Отже, особливої актуальності набуває інтерактивне навчання (навчання на основі взаємодії; «навчання у співпраці» (Джонсон, 2001), діалогові технології (комунікативні тренінги, рольові та ділові ігри), що формує самодисципліну, волю, самостійність і мотивацію учіння (Пехота, 2000), з

допомогою якого можна досягти поваги до студента, результатом якої є створення студентом інноваційного продукту.

Оптимальним та ефективним засобом формування комунікативної компетентності вважають навчальні й комунікативні тренінги на чіткість артикуляції звуків, тренування інтонації, уміння управляти мімікою і жестами, тренінг на стресостійкість. Сутність тренінгу: глибоко дихаючи, концентруємося на процесі дихання; стежимо уважним поглядом, як повітря проникає через дихальні шляхи в легені, повільно наповнюємо і розширюємо їх; потім, після паузи, повільно видихаємо (час виконання – 3–5 хвилин).

Зокрема, виконували таку вправу на розвиток навичок групової взаємодії у спілкуванні. Усі учасники стають в одну лінію. На екрані висвітлюється вислів М. Сперанського: «Хто має справу з людьми ... повинен мислити добре, але говорити ще краще». Учасники читають цей вислів, але не хором, а почергово вимовляючи по одному звуку. Лапки, коми, тире, крапка та інші розділові знаки відображаються чи то одним хлопком, чи похлопуванням двічі (про це група домовляється колективно). Вислів читають доти, доки він не набуде виразності. Така робота знімає напругу в групі, стимулює внутрішньо зосереджуватися перед важливою справою, упорядковувати емоційність, позбуватися тривожних думок, керувати рівнем своєї уваги.

Частина занять проводили як тренінг вербальної публічної комунікації, яку спрямовували на розвиток умінь лаконічно, процесуально доцільно формулювати питання, уважно слухати відповіді, уточнювати, вести діалог, перемовини, дотримуючись тактовності, об'єктивності, толерантності.

Важлива також участь у ділових або рольових іграх, що дозволяє студентам сформулювати комунікативні вміння та навички, сприяє вияву й розвитку пам'яті, уваги, критичного мислення, мотивації, інтересів, прагненню до творчої самореалізації.

Організація кожної гри передбачає надзвичайно ретельну, кропітку роботу як викладача, так і студентів щодо змісту гри, розподілу й підготовки ролей, програвання ситуацій кожним її учасником з метою швидкого реагування та імпровізації.

Студенти-учасники гри повинні добре орієнтуватися в теоретичному матеріалі навчальних дисциплін, уміти самостійно працювати з нормативно-правовими актами, науково-практичними матеріалами, бути готові до дискусій, володіти вміннями правильно і швидко відповідати на запитання, працювати в колективі, поважати його думку. Участь у грі сприяє розвитку таких комунікативних умінь, як уміння ставити запитання, адекватно до ситуації і комунікативної ролі обирати мовно-комунікативні засоби, орієнтуватися в умовах спілкування, обираючи відповідну комунікативну стратегію і тактику. На етапі рефлексії учасники

аналізують свою поведінку, поведінку своїх колег, визначають позитивні моменти й недоліки, що виникали у процесі «програвання» ситуації, висловлюють пропозиції щодо результативності власної участі в діловій грі «Документознавець ХХІ століття».

Перевагою ігор є те, що вони дозволяють розглянути, проаналізувати, вирішити виробничу проблему в умовах короткого терміну, навчити працювати в нестандартних ситуаціях; концентрувати увагу учасників на головних аспектах проблеми і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; розвивати порозуміння між учасниками гри.

Ефективними засобами моделювання професійних умов спілкування можуть бути завдання на мовне вправлення (комунікативна розминка у вигляді скоромовок, які доречно прочитати вголос спочатку повільно, а потім у швидкому темпі, чітко промовляючи звуки (наприклад: Кричав Архип, Архип охрип, Не треба Архипу кричати до хрипу; Хитру сороку спіймати морока, А на сорок сорок – сорок морок; Улас у нас, Панас у вас; Туман в траві стеріг отару, Не дасть отару на поталу; Галасливі ґави й галки в гусенят взяли скакалки. Гусенята їм ґелґочуть, що й вони скакати хочуть), творчі завдання (наприклад: підготуйте усну розповідь на тему «Гармонія думки і слова»; підготуйте виступ на одну з тем «Всяке слово, якщо за ним не буде справ, уявляється чимось даремним і пустим» (Демофен).

Прояву ініціативи у спілкуванні, формуванню рис конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях, рефлексії й корекції професійного спілкування сприяли тренінги, під час яких «відпрацьовували» мовно-комунікативні вміння. Наприклад, студентам пропонуємо визначити вид документа за походженням, за місцем виникнення, за спрямуванням, за найменуванням, назвати його реквізити, виправити помилки та відредагувати офіційно-діловий текст, продовжити речення, скласти професійний документ тощо. Під час кожного практичного заняття з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» основну увагу зосереджуємо на оволодінні відповідною професійною термінологією, культивуванні доброго мовного смаку, правильному виборі слова й доречному його вживанні, логічності як правильності смислових зв'язків між словами та реченнями в тексті.

Необхідною умовою психологічного контакту вважаємо дотримання культури слухання. Для вміння слухати потрібна чутливість, розуміння, а також утримання від будь-яких суджень про іншу людину. Здійснюючи інтерв'ювання, опитування клієнта, важливо застосовувати різні тактики: мовчанку (нерефлексивне слухання, тобто вислуховування без втручання в монолог клієнта, напіввербальні звуки (Так. Продовжуйте...), жести, міміку, які засвідчують, що ви прагнете, щоб клієнт продовжував говорити; нейтральні запитання; розуміюче слухання (для уточнення, деталізації (Вибачте, я не так зовсім зрозумів... Уточніть, будь ласка...),

перефразування (Отже, ви стверджуєте...), резюмування проблеми. Збагачення навчальних дисциплін елементами теорії комунікації, психології особистості сприяє поглибленню розуміння цінностей професійних комунікативних знань у професійній діяльності.

З-поміж завдань, які проектуємо на формування комунікативних умінь, виділяємо завдання на оволодіння екстралінгвістичними засобами спілкування (мелодика, фразовий наголос, паузи, ритм, тембр, темп і сила голосу), невербальні засоби (міміка, жести, інтонація, паузи), дослідження специфіки спілкування з клієнтами різного віку, статі, опановувати собою, бути стресостійким. Студенти опановували питання: «Мовлення як джерело інформації про особистість», «Бар'єри діалогічної взаємодії й основні шляхи їх подолання».

Висновки. Визначено, що до фахівців з документознавства ставлять, зокрема, такі вимоги: уміння слухати й чути, чітко та ясно викладати свої думки, можливість об'єктивно оцінювати професійну ситуацію, витримку, здатність співвідносити свою поведінку з моральними нормами, позитивне ставлення і доброзичливість щодо людей. Ідеться про складники комунікативної компетентності, в основу якої покладено комунікацію.

Поняття «комунікативна компетентність» як компетентність у спілкуванні окреслено на основі узагальнення мовознавчих, філософських, соціологічних, психологічних досліджень. Комунікативну компетентність майбутніх документознавців представлено як інтегральну особистісну якісну характеристику, що поєднує ціннісні установки, комунікативні знання, уміння, навички, здібності, які забезпечують ефективну діалогову взаємодію в певному колі професійних ситуацій на основі вільного володіння вербальними і невербальними засобами документознавчої комунікації відповідно до морально-етичних норм.

Окреслено мотиваційно-афективний, комунікативно-інформаційний, комунікативно-когнітивний, поведінково-інтерактивний компоненти комунікативної компетентності майбутніх документознавців, що відображають ступінь усвідомлення моральних цінностей професії, професійного спілкування, мовно-комунікативні засоби культури професійного спілкування, уміння й навички, що ґрунтуються на володінні комунікативною технікою, уміння вербальної та невербальної взаємодії, рефлексію та корекцію професійного спілкування.

Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців в умовах університетської освіти представлено як багатовимірний поетапний процес якісних змін особистості, що відбувається шляхом використання інтерактивних технологій навчання на засадах праксеологічного підходу.

Праксеологію визначено як є трансдисциплінарну галузь знань, що досліджує норми, принципи, структуру й закономірності організації

ефективної діяльності. Окреслено комунікативні тренінги, тренінг вербальної публічної комунікації, рольові і ділові ігри, вправи на розвиток навичок групової взаємодії у спілкуванні, які проводились, зокрема, на заняттях із фахово-мовних дисциплін. Інтерактивне навчання дозволяє студентам сформувати мовно-комунікативні вміння та навички, сприяє вияву і розвитку пам'яті, уваги, критичного мислення, мотивації, інтересів, прагненню до творчої самореалізації.

Перспективним напрямом подальшого дослідження буде вивчення проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців на засадах цифрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Академія (Batsevych, F. S. (2004). *Basics of communicative linguistics*. Kyiv: Academy).
2. Джонсон, Д. (2001). *Методи обучения. Обучение в сотрудничестве*. Санкт-Петербург: Экономическая школа (Johnson, D. (2001). *Methods of training. Training in cooperation*. St. Petersburg: Economic School).
3. Зуев, П. В. (2008). Праксеологический подход к решению проблемы повышения эффективности обучения. *Педагогическое образование и наука*, 3, 7–15 (Zuiev, P. V. (2008). A praxeological approach to solving the problem of improving the effectiveness of learning. *Pedagogical Education and Science*, 3, 7–15).
4. Козлова, О. Г., Сбруева, А. А., Лазарев, М. О., Козлов, Д. О. (2017). *Інноваційний менеджмент в освіті*. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка (Kozlova, O. H., Sbruieva, A. A., Lazarev, M. O., Kozlov, D. O. (2017). *Innovation management in education*. Sumy: Publishing House of the Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko).
5. Кавалеров, В. А. (2012). Іntenції педагогічної інноватики в дискурсі праксеології. *Гілея. Серія: Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки*, 57 (№ 2), 489–494 (Kavalerov, V. A. (2012). The intentions of pedagogical innovation in the discourse of praxeology. *Gilea. Series: Historical Sciences. Philosophical sciences. Political sciences*, 57 (№ 2), 489–494).
6. Концепція професійного спрямування (Вступ до фаху). (2017). Полтава: Полтавський НТУ (*Concept of professional orientation (Introduction to a specialty)*. (2017). Poltava: Poltava NTU).
7. Котарбинський, Т. (1963). *Избранные произведения*. Москва: Издательство иностранной литературы (Kotarbinskii, T. (1963). *Selected works*. Moscow: Foreign Literature Publishing House).
8. Назаренко, Н. С. (2008). *Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ (Nazarenko, N. S. (2008). *Formation of communicative competence of the future documentologists in the process of studying humanitarian disciplines* (PhD thesis). Kyiv).
9. Насіленко, Л. А. (2015). *Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі вивчення спеціальних дисциплін* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Київ (Nasilenko, L. A. (2015). *Formation of communicative competence of the future lawyers in the process of studying special disciplines* (PhD thesis). Kyiv).
10. Настенко, Л. Г. (2013). Праксеологічні основи професійної діяльності. *Інформаційно-документальні комунікації в глобалізованому суспільстві*, (сс. 158–160).

Київ (Nastenko, L. H. (2013). *Practical principles of professional activity. Informational and documentary communications in a globalized society*, (pp. 158–160). Kyiv).

11. *Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Т. 2* (2008). Київ: «Аконіт» (*New explanatory dictionary of the Ukrainian language in three volumes. T. 2* (2008). Kyiv: "Aconit").

12. Пехота, О., Кіктенко, А. (2000). *Освітні технології*. Київ: А.С.К. (Piekhota, O., Kiktenko, A. (2000). *Educational technologies*. Kyiv: A.S.K.).

13. Решетілова, О. М. (2016). *Лінгводидактичні засади навчання майбутніх документознавців української професійної лексики* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02). Київ (Reshetilova, O. M. (2016). *Linguodidactic principles for the training of the future documentologists of Ukrainian vocational vocabulary* (PhD thesis abstract). Kyiv).

14. Савенкова, Л. О. (2005). *Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління*. Київ: КНЕУ (Savenkova, L. O. (2005). *Professional communication of the future teachers as an object of psychological-pedagogical management*. Kyiv: KNEU).

15. Семеног, О. М. (2018). Формування академічної культури майбутніх документознавців на основі інноваційних підходів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 3 (137), 256–267 (Semenog, O. M. (2018). Formation of academic culture of future documentologists on the basis of innovative approaches. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical sciences*, 3 (137), 256–267).

16. Семеног, О. М., Насіленко, Л. А. (2015). *Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів: теорія і практика*. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка (Semenog, O. M., Nasilenko, L. A. (2015). *Professional communicative training of the future lawyers: theory and practice*. Sumy: Publishing House of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko).

17. Слободяник, М. С. (2012). Компетентнісний підхід як чинник удосконалення підготовки майбутніх документознавців. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері*, (сс. 110–111). Донецьк: Юго-Восток (Slobodianyuk, M. S. (2012). Competence approach as a factor in improving training of the future document scientists. *Information technologies and systems in the document-research sphere*, (pp. 110–111). Donetsk: South-East).

18. *Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень* (2000). Київ: Довіра (*Dictionary of foreign words: 23,000 words and terminological phrases* (2000). Kyiv: Trust).

19. Бирик, С. П., Михно, І. Л., Пустовіт, Л. О. Сюта, Г. М. (1998). *Універсальний довідник-практикум з ділових паперів*. Київ: Довіра: УНВЦ «Рідна мова» (Bibik, S. P., Mikhno, I. L., Pustovit, L. O. Siuta, H. M. (1998). *Universal Business Practice Handbook on Business Papers*. Kyiv: Trust: URNC "Native Language").

20. Шапар, В. Б. (2007). *Сучасний тлумачний психологічний словник*. Харків: Прапор (Shapar, V. B. (2007). *Modern interpretive psychological dictionary*. Kharkiv: Flag).

21. Юсупов, І. М. (1991). *Психология взаимопонимания*. Казань: Татарское книжное издательство (Yusupov, I. M. (1991). *Psychology of mutual understanding*. Kazan: Tatar book publishing house).

22. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge: M. A.: M.I.T. Press. Retrieved from: <http://faculty.georgetown.edu/irvinem/theory/Chomsky-Aspects-excerpt.pdf>.

РЕЗЮМЕ

Семенов Елена, Козлова Елена, Величко Наталья. Формирование коммуникативной компетентности будущих документоведов средствами инновационных технологий: праксеологический подход.

В статье охарактеризованы отдельные аспекты формирования коммуникативной компетентности будущих документоведов средствами инновационных технологий на основе праксеологического подхода. Акцентировано внимание на коммуникативном компоненте профессиональной деятельности и профессиональной подготовки будущих специалистов по документоведению. Определены мотивационно-аффективный, коммуникативно-информационный, коммуникативно-когнитивный, поведенческо-интерактивный компоненты коммуникативной компетентности будущих документоведов.

Формирование коммуникативной компетентности будущих документоведов в условиях университетского образования представлено как многомерный поэтапный процесс качественных изменений личности, который происходит путем использования интерактивных технологий обучения (коммуникативные тренинги, тренинг вербальной публичной коммуникации, ролевые и деловые игры, упражнения на развитие навыков группового взаимодействия в общении) на основе праксеологического подхода.

Ключевые слова: документовед, коммуникативная компетентность, коммуникативные компоненты, формирование коммуникативной компетентности будущих документоведов, инновация, интерактивная технология, праксеологический подход, деловые игры, тренинги.

SUMMARY

Semenog Olena, Kozlova Olena, Velychko Nataliia. Formation of communicative competence of the future document managers using innovative technologies: praxeological approach.

The article describes some aspects of forming the communicative competence of the future document managers by means of innovative technologies on the basis of the praxeological approach. Based on the analysis of reference sources, the essence of the concepts "document", "document manager", "document management" is outlined. The emphasis is placed on the communicative component of the professional activity and training of the future specialists in document science.

The notion of "communicative competence" as competence in communication is outlined on the basis of generalization of linguistic, philosophical, sociological, psychological research. The communicative competence of the future document managers is presented as an integral personal qualitative characteristic that combines value systems, communicative knowledge, abilities, and skills that provide an effective dialogue interaction in a certain range of professional situations based on the free possession of verbal and non-verbal means of document communication in accordance with the moral and ethical norms.

The motivational-affective, communicative-informational, communicative-cognitive, behavioral and interactive components of communicative competence of the future document managers that reflect the level of awareness of moral values of the profession, professional communication, language communicative means of the culture of professional communication, and skills based on the possession of communicative techniques, skills of verbal and nonverbal interaction, reflection and correction of professional communication, are characterized.

Formation of communicative competence of the future document managers in the context of university education is presented as a multidimensional, step-by-step process of

qualitative changes in personality that occurs in the process of learning by interactive learning technologies based on the principles of the praxeological approach.

Praxeology is defined as a transdisciplinary branch of knowledge that studies norms, principles, structure and patterns of an effective activity organization. The communicative trainings, training of verbal public communication, role and business games, and exercises on the development of group interaction skills in communication, which were held in the classes on professional and linguistic disciplines are outlined. Interactive learning allows students to develop communication skills, contributes to the expression and development of memory, attention, critical thinking, motivation, interests, the desire for creative self-realization.

Key words: *document manager, communicative competence, communicative components, formation of communicative competence of future document managers, innovation, interactive technology, praxeological approach, business games, trainings.*

УДК 378:81'373

Олена Семенов

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-8697-8602

Сьоміна Анастасія

ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
ORCID ID 0000-0002-3457-3603
DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/235-247

ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТИ

У статті на основі аналізу довідникових джерел, узагальнення наукових джерел, педагогічного спостереження у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» охарактеризовано окремі аспекти термінологічного та культурологічного компонентів професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх документознавців в умовах університетської освіти.

Узагальнено, що мета термінологічного компонента підготовки полягає у формуванні вмінь доцільно працювати з термінами відповідно до спеціальності, перекладати й використовувати у фаховому тексті зрозумілі і недвозначні терміни. Культурологічний підхід дозволяє розглядати професійно-мовленнєву підготовку майбутніх документознавців як сукупність культурних компонентів на широкому культурному фоні соціуму з урахуванням культурної ситуації.

Ключові слова: *документ, майбутній документознавець, університетська освіта, професійне мовлення, професійно-мовленнєва підготовка, професійно-мовленнєві вміння, термін, термінологічний компонент, культурологічний компонент, освітній процес.*

Постановка проблеми. В інформаційно-комунікаційному суспільстві XXI століття зростає популярність професії з документознавства. Розвиваються